

Kristeligt Dagblad

KRONIKKER | 23.03.21 KL. 20:50

Den ægte kritiske tanke er i fare: Dyrkelse af eksperter har taget overhånd

Der er opstået en nærmest religiøs tilgang til videnskaben. Problemet med hyperfokuseringen på videnskaben er, at den er blevet til "svaret", at originale holdninger bliver set på som irrelevante, hvis der ikke er videnskabeligt belæg for dem, skriver kronikør

Sigri M. Gæini, Ph.d.-studerende i politisk filosofi

Der er meget langt fra at være "almindelig" akademiker eller ekspert inden for et særområde og til at være en ægte intellektuel. At være intellektuel er på mange måder det modsatte af at være ekspert, siger ph.d.-studerende.

Skønt det ikke kan være forbigået nogen, at vi lever i en såkaldt postfaktuel tid, hvor usandheder, falske nyheder og konspirationsteorier flourer på internettet – og dermed udgør en af vores demokratiers største udfordringer – så er det måske ikke lige så let at få øje på modvægten til denne tendens, nemlig den overdrevne dyrkelse af ekspertviden. Den nærmest "religiøse" tilgang til videnskaben har i de seneste år fået os til at argumentere med ytringer som: "Det er ikke videnskabeligt bevist..." inden for stort set alle områder, uanset hvor oplagt den sunde fornuft ser ud til at kunne give svar på den eventuelle problemstilling.

Problemet med vor tids hyperfokusering på videnskaben er, at den er blevet til "svaret" i så stor en udstrækning, at originale holdninger og perspektiver bliver set på som irrelevante, hvis der ikke er videnskabeligt belæg for dem. Dette ses meget tydeligt i vores dyrkelse af ekspertise: Det er stort set kun eksperter, der bliver bedt om at udtale sig om specifikke samfundsvilkår, det vil sige, at økonomer, politologer, læger og så videre hver især udtaler sig inden for deres respektive ekspertfelter. Dette er naturligvis fuldstændig logisk. Hvorfor skulle man ikke lytte til eksperters viden?

Pointen er ikke, at vi ikke skal lytte til eksperterne, ej heller, at deres viden ikke er særdeles værdifuld. Pointen er, at vores samfund og samfundsanalyser nu stort set kun bygger på disse ekspertanalyser – og perspektiver, hvilket leder til et underskud af originale idéer, samt en mangel på samfundsanalyser – og især kritik – fra et meget bredere og mere overordnet plan. De store linjer og det "udenforstående" blik udebliver simpelthen – noget, som er betragteligt mere alvorligt, end man måske forestiller sig.

Det, der langsomt er sket gennem de seneste mange år, er, at den såkaldt klassiske intellektuelle figur er blevet erstattet af eksperter samt "almindelige" akademikere. Disse udtaler sig ofte kun faktabaseret som eksperter og ofte gentagende og reproducerende (inspireret af udenlandske analyser) som almindelige akademikere. Den originale og kritiske tanke udebliver stort set. Den ægte kritiske tanke er ingen snæver synsvinkel inden for et bestemt område. Den er noget meget mere grundlæggende. Den hører under et dannelsesideal, den hører under Aristoteles' dydsetik, og den hører under en bred og overordnet viden og forståelse af verden. Der er ikke tale om én bestemt og rigtig forståelse – men om en original, individuel og reflekteret forståelse, baseret på en søgen efter sammenhænge; nye måder at se helheder og dele på; en ægte nysgerrighed og en ægte vilje til at bidrage til nye indsigter.

I dag bliver det tit set på som useriøst eller uprofessionelt, hvis andre end såkaldte eksperter udtaler sig om diverse samfundsvilkår eller kommer med bud på samtids- og fremtidsanalyser. Dette er et symptom på en såkaldt scientisme: en dyrkelse af ekspertise og videnskab i så stor en grad, at den kritiske tanke i sig selv har mistet sin værdi; den er blevet en blind vinkel.

I dette samfund er den ægte intellektualitet blevet et særsyn. Den originale og kritiske tanke bliver i stor grad ekskluderet fra samfundsdebatten; den bliver set på som enten værende tosset eller krænkende. Hvad der ikke passer til tidsåndens blik bliver skamløst censureret væk. Den politiske korrekthed har gode vilkår i et samfund, der dyrker scientismen. Det er nemlig kun det, som kan videnskabeligt dokumenteres, der bliver set på som værdifuldt, på samme tid som der er stærke magtstrukturer, der afgør vinklingen af stort set al forskning, der bliver udført. Dette betyder, at rigtig mange vinkler, der ikke passer tidsånden, bliver udelukket fra både forskningen og debatten.

Den verdenskendte lingvist og samfundskritiker Noam Chomsky (født 1928) har sat ord på noget af det samme:

”Den smarte måde at holde folk passive og lydige på er ved at strengt regulere spektrummet af den acceptable mening, men at tillade en meget livlig debat inden for det spektrum – endda opmuntre de mere kritiske og uenige syn.”

Hvis man kigger på de største teoretikere i verdenshistorien, så bliver de tit refereret til som værende ”filosoffer, sociologer, psykologer og pædagoger”. Dette fordi de med deres grundlæggende brede viden og kritiske tankegang har kunnet analysere problemstillinger og påvirke store fagområder, der ikke har hørt under deres egen specialiserede uddannelse. Mange af de mest progressive idéer inden for diverse fagområder kommer netop fra nye indfaldsvinkler; nye blik.

Det er trist, at den intellektuelle figur er ved at forsvinde i vores samfundsdebatter. I dag bliver mange eksperter og akademikere set på som intellektuelle. Men der er meget langt fra at være ”almindelig” akademiker eller ekspert inden for et særområde og til at være en ægte intellektuel. At være intellektuel er på mange måder det modsatte af at være ekspert: Det er at se sammenhænge på tværs af fagområder og samfundsområder; det er at se de store linjer, i tid og sted; det er at tænke kreativt og originalt; det er at få øje på fuldstændig nye vinkler, mønstre, forbindelser og tematikker. Alt sammen på et overordnet plan.

Hvis noget kan siges at være den intellektuelles ekspertise, så er det selve den kritiske tankegang. Den kritiske tanke er den intellektuelles drivkraft og værktøj. Den kommer forud for kreativiteten, originaliteten, indsigten og trangen til at provokere, ryste i det konventionelle og gøre en forskel.

Udviklingen af den kritiske tankegang er fundamentet for demokratiet, og den før citerede Noam Chomsky mener således også, at vi (i den vestlige verden) i grunden er langt fra at være ægte demokratier – blandt andet fordi den offentlige debat er så begrænset, som den er. De originale idéer bliver, som Chomsky påpeger, holdt inden for det ”strengt regulerede spektrum af acceptable meninger”.

Tager vi den teknologiske udvikling som eksempel, så bliver der kraftigt opmuntret til originalitet og innovation på stort set alle områder inden for dette felt. Men kigger vi derimod på politiske holdninger og samfundskritik, så ser billedet anderledes ud. Bevæger man sig uden for det regulerede spektrum, som eksperterne udtaler sig om, så har man små chancer for at vinde rigtig indflydelse.

I mange år har forfattere været blandt de få, virkeligt frie intellektuelle. En forfatter som Michel Houellebecq ville aldrig blive accepteret, hvis han udtalte sig som ”ekspert”.

Han ville blive udskammet for sine politisk ukorrekte holdninger og analyser.

Desværre har vi i de senere år set en voksende tendens til, at forfattere (og kunstnere) nu også bliver censureret af den politisk korrekte tidsånd. Der er de acceptable (postkoloniale/feministiske) holdninger – og så er der de forbudte holdninger, der ser på strukturer, tidsånd og samfundsmæssige omstændigheder fra helt andre vinkler, end de "acceptable" gør.

De "forbudte" holdninger får ikke plads i det "strengt, regulerede spektrum af acceptable meninger", hvilket fører til et alvorligt tab for demokratiet på flere plan: Selve demokratiets troværdighed og legitimitet sættes på spil samtidig med, at borgernes dannelsesmuligheder begrænses.

Det er indlysende, at videnskaben og prioriteringen af forskning har stor betydning og værdi for samfundet – det er slet ikke det, dette handler om. Dette er helt enkelt et opgør imod den dogmatiske tilgang til videnskab, der i værste fald ender med at udelukke selve fundamentet for sig selv: den ægte kritiske tanke.